

spannigen te tuchtigen en andere bestuursdaden te verrichten. Gereformeerde Ambonnezen traden dan als roeiers en voorvechters op – het was overigens onder de Islamietische Ambonnezen dat de Compagnie haar eerste hulptroepen te land aanwierf. Later bestond de Ambonnesese schutterij uit gereformeerde inheemsen. Ook het onderwijs aan die gereformeerden werd door de Compagnie bevorderd. Ambon werd met dat alles het enige eiland in de gehele archipel waar in de cultuur van een deel van de inheemse bevolking Nederlandse elementen werden opgenomen.

De Compagnie betaalde maar een gering bedrag voor de kruidnagelen¹ (de inheemse hoofden die op de teelt en het plukken toezicht uitoefenden, werden goed beloond) en de Molukkers, wier aloude interinsulaire handel onmogelijk was gemaakt, moesten voor de waren die de Compagnie aanvoerde, hoge prijzen betalen. In het gebied als geheel tekende zich een verarming af die overigens niet alle inheemse bevolkingsgroepen in gelijke mate trof: de gereformeerde Ambonnezen die bij de Compagnie steun en bescherming vonden, hadden het beter dan de Islamietische die ook op Ambon nog een groot deel van het eiland bewoonden en die, mèt andere Molukkers, hadden moeten ervaren dat hun eigen sultan er in ruil voor een hoog jaargeld in had berust dat de aloude kruidnagelteelt tot een vierde werd gereduceerd. Die sultan en de andere hoofden die de naleving van de restrictiepolitiek der Compagnie controleerden, waren eenvoudig verlengstukken geworden van het machtsapparaat der van ver gekomen, blanke handelaren.

Zo was het ook elders, vooral in de Compagnieslanden op Java. De Compagnie plaatste er zich boven de oude inheemse gezagsstructuren en dwong deze, in de eerste plaats háár belangen te dienen. De gewestelijke hoofden van het inheems bestuur, de *boepatis* oftewel regenten, kregen de verplichting opgelegd, te zorgen voor het afdragen van voldoende producten en het uitvoeren van de nodige arbeid – die verplichting gaven hun *patih's* door aan de onder hen geplaatsten totdat het niveau van het eenvoudige dorp was bereikt, waar het dorps hoofd te horen kreeg wat van hem werd verwacht. Voor die dienstbaarheid werden de regenten, vooral diegenen die voor de aflevering van koffie moesten zorgen, rijk beloond: zij konden er een staat op na houden, groter nog dan in de Hindoese en Islamietische rijken het geval was geweest. Zelf leefden zij nu als vorsten, omgeven door stoeten van honderden dienaren. 'Reisde

¹ Nl. 3 stuiver per pond; voor opslag en vervoer kwam daar nog eens 3 stuiver bij. De verkoopprijs in Europa werd op 75 stuiver gehandhaafd. Bij verkoop in de landen van Zuid- en Oost-Azië maakte de Compagnie een bijna even grote winst.